

การพัฒนามนุษย์เพื่อใช้เศรษฐศาสตร์

แนวพุทธศาสตร์สู่ภัยเศรษฐกิจ

ปราณี ชาญณรงค์*

จากอดีตถึงปัจจุบันโลกพัฒนามาใน
แนวทางของมันอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่มีพัฒนามี
สองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต
นักพัฒนาทั้งหลายมีความสนใจที่จะพัฒนาสิ่ง
บนโลกนี้ต่าง ๆ กัน บ้างต้องการพัฒนาสิ่งมีชีวิต
เช่น มนุษย์ สัตว์ ต้นไม้ บ้างต้องการพัฒนา
สิ่งไม่มีชีวิต เช่น วัตถุ ในปัจจุบันเรียกว่า
เทคโนโลยีต่าง ๆ ในบางเวลาสองสิ่งพัฒนาไป
พร้อมกัน แต่บางช่วงอาจมีส่วนใดส่วนหนึ่ง
เด่นกว่า เช่น ในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนา
เทคโนโลยีเด่น เป็นยุคสารสนเทศ ใครที่ไม่สนใจ
เรื่องนี้ดูจะเป็นมนุษย์ตกยุค คนกลัวตกยุคจึง
มุ่งเน้นพัฒนาเทคโนโลยีมากจนลืมนึกถึงการ

พัฒนาสิ่งมีชีวิตควบคู่กันไป การพัฒนาสิ่งมีชีวิต
ในที่นี้พูดถึงการพัฒนา ไม่ใช่พัฒนามนุษย์เพื่อ
ใช้เทคโนโลยี แต่เป็นการพัฒนาโดยมุ่งเน้นสอง
ด้านพร้อมกัน คือ พัฒนาด้านร่างกายและ
พัฒนาด้านจิตใจ นักคิดนักพัฒนาต่าง ๆ สามารถ
นำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาร่างกายมนุษย์
ให้แข็งแรงโดยรู้ว่าจะเสริมสร้างส่วน อ่อนแอ
ได้อย่างไร เช่น การพัฒนาสมรรถภาพนักกีฬา
รู้ว่่านักกีฬาประเภทใดจะมีวิธีการพัฒนาร่างกาย
อย่างไร จึงเหมาะสมกับประเภทของกีฬานั้น ๆ
แต่การพัฒนาจิตใจเป็นสิ่งที่ยากที่จะมีเทคโนโลยี
ใด ๆ มาพัฒนาและวัดเป็นตัวเลขแบบเบ็ดเสร็จ
แน่นอน ในปัจจุบันมีผู้พยายามคิดค้นเทคโนโลยี

*นักจิตวิทยา สถาบันวิทยาศาสตร์คลินิก คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในการพัฒนาด้านจิตใจมนุษย์ขึ้นมากมาย มีหลายคนคิดว่าควรพัฒนาทั้งกายและใจ บ้างก็ว่าต้องพัฒนา กาย ใจ สังคม บ้างก็ว่าต้องพัฒนาจริยธรรม การพัฒนามนุษย์เป็นระบบแห่งบูรณาการ มนุษย์นั้นมีความเป็นอยู่เป็นองค์รวม การดำเนินชีวิตของเขานั้นแยกออกได้เป็นหลายด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ทุกด้านมีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา คำสอนในพุทธศาสนามีวิธีปฏิบัติหลายวิธีในการพัฒนามนุษย์ คำสอนกล่าวว่ามนุษย์ต้องพัฒนา 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ ด้านปัญญา เหตุที่ต้องพัฒนา เพราะธรรมชาติมนุษย์ในทางธรรมถือว่าเป็นสัตว์ที่ต้องฝึก สัตว์โดยทั่วไปนั้นต้องฝึกเพราะมันอยู่ด้วยสัญชาตญาณเป็นส่วนใหญ่จะฝึกได้บ้าง โดยมนุษย์ฝึกหัดให้ ตัวมันฝึกตัวเองไม่ได้ เช่น ช้าง ม้า ลิง เป็นต้น คนเอามาฝึกให้ทำโน่นนี่ เอามาใช้งานหรือเล่นละครสัตว์ ฝึกได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้นและอยู่ด้วยสัญชาตญาณต่อไป

ส่วนมนุษย์เป็นสัตว์พิเศษ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ ถ้าไม่ฝึกไม่พัฒนาจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ อยู่ไม่รอดหรืออยู่ได้แต่ก็ไม่ใช้ชีวิตที่ดีงาม มนุษย์ถ่ายทอดภูมิธรรม ภูมิปัญญากันต่อ ๆ มา อารยธรรมและวัฒนธรรมที่จะสะสมมาจากบรรพบุรุษหลายร้อยหลายพันปีมาแล้ว มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ในเวลาอันรวดเร็วและยังสามารถ พัฒนาต่อไปอีกด้วยการฝึกฝนตนเอง ด้วยการตั้งพุทธะ คือ องค์พระพุทธรูปไว้ในใจ เป็นตัวแบบ เพื่อเตือนให้มนุษย์รู้ตัวว่าเป็นสัตว์ ฝึกได้และพัฒนาได้ การระลึกถึงองค์พระ

เป็นการให้กำลังใจแก่มนุษย์เพื่อให้นึกถึงศักยภาพของตนในความเป็นสัตว์ที่พัฒนาได้ และ GESTALT เองก็มองเห็นศักยภาพของมนุษย์ในจุดนี้ มนุษย์เป็นสัตว์ที่จะมีชีวิตที่ดีงามได้ด้วยการศึกษา คือ ต้องเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา และยิ่งฝึกฝนพัฒนา ยิ่งเจริญงอกงามบรรลुความดีเลิศมีชีวิตประเสริฐยิ่งขึ้นไปโดยลำดับ หลักการพุทธะเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับธรรมชาติของมนุษย์ ชีวิตบนเส้นทางการดำเนินชีวิตที่ดี หรือที่เรียกว่า มรรคมรรค 8 ที่มีการพัฒนาทางพฤติกรรมพร้อมทั้งจิตใจและปัญญาเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ฝึกหัดที่เรียกว่า ศึกษา ซึ่งแปลว่า ศึกษา คือ การเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนา ศึกษา หรือการศึกษานี้มี 3 ด้าน จึงเรียกว่า ไตรศึกษา คือประกอบด้วยการฝึกด้าน พฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา ดังกล่าวแล้ว

ไตรศึกษา : หลักการสำคัญของการพัฒนามนุษย์

ศีล เป็นเรื่องของการฝึกหัดด้านพฤติกรรม วินัยเป็นจุดเริ่มต้นในกระบวนการฝึกหัด เมื่อฝึกได้ผลจนคนมีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยนั้นแล้วเกิดเป็นศีล

สมาธิ เป็นเรื่องการฝึกด้านจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตใจด้าน คุณธรรม ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความรับผิดชอบ ความมีสติและ

ความสุขก่อให้เกิดปัญญา

ปัญญา เป็นเรื่องการฝึกหรือพัฒนา ด้านการรู้ตรงตามความเป็นจริง เริ่มตั้งแต่ ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินัยไตร่ตรองตรวจสอบการคิดต่าง ๆ จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมดาของโลกและชีวิต ที่ทำให้จิตใจเป็นอิสระปลอด ปัญหาไร้ทุกข์เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

การพัฒนาด้วยระบบไตรสิกขาควรพัฒนา ทั้ง 3 ด้านไปพร้อม ๆ กันอย่างมีดุลยภาพเป็น การนำธรรมมาปฏิบัติหรือเรียกว่าปฏิบัติธรรม เป็นชุดแรกของการฝึกปฏิบัติ เรียงจากศีล สมาธิ ปัญญา เน้นจากภายนอกไปสู่ภายใน หรือบางคนเรียงจากชุด ทาน ศีล ภavana สองเรื่องนี้ที่จริงเป็นเรื่องเดียวกัน ที่ต่างกันคือ ชุดทาน ศีลเน้นปฏิบัติภายนอก ส่วนภavanaคือ สมาธิเกิดปัญญา

การปฏิบัติธรรมเป็นการปฏิบัติตาม มัชฌิมาปฏิปทา การเดินทางสายกลางที่ ประกอบด้วย มรรคมีองค์ 8 คือ

1. **สัมมาทิฐิ** ความเข้าใจถูกต้อง
2. **สัมมาสังกัปปะ** ความเฝ้ายึดถูกต้อง
3. **สัมมาวาจา** การพูดจาถูกต้อง
4. **สัมมากัมมันตะ** การกระทำถูกต้อง
5. **สัมมาอาชีวะ** การดำรงชีพถูกต้อง
6. **สัมมาวายามะ** ความพากเพียรถูกต้อง

7. **สัมมาสติ** การระลึกรู้ประจำใจถูกต้อง

8. **สัมมาสมาธิ** การตั้งใจมั่นถูกต้อง

มนุษย์ที่ฝึกตนให้เจริญงอกงามในมรรค องค์ 8 นี้ เป็นชีวิตที่ดั่งามประเสริฐนำไปสู่ อิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง

ภavanaเป็นตัววัดผลของการฝึกหัดระบบ ไตรสิกขา

ภavana แปลว่า ทำให้เจริญ ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรมภavanaมี 4 อย่างคือ

1. **กายภavana** การทำให้กายเจริญในที่นี้หมายถึงการพัฒนาอินทรีย์ก็มี ตา หู จมูก ลิ้น กายให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก ทั้งหมดทั้งทางธรรมชาติและทางวัตถุต่าง ๆ ฝึกฝนทั้งสองด้านคือ ฝึกฝนในแง่การใช้งาน ทำให้อินทรีย์มีความเฉียบคมละเอียดอ่อน และฝึกฝนในแง่การทำให้รู้จักเลือกรับเอาสิ่งที่มี คุณค่าเป็นประโยชน์มาใช้ในการดำรงชีวิต

2. **ศีลภavana** การพัฒนาศีลโดยมีวินัย เป็นการจัดระเบียบตนเองและระเบียบในการอยู่ รวมกันในสังคมตลอดจนการจัดระเบียบทาง สังคม วินัยทำให้เกิดศีลเป็นเรื่องของบุคคลมี ระเบียบในการดำรงชีวิตให้มีความสัมพันธ์ที่ เกื้อกูลกับเพื่อนมนุษย์

3. **จิตภavana** การพัฒนาจิตใจ การ ทำจิตให้เจริญงอกงามขึ้นในความดี สงบสุข และเป็นอิสระ มี 3 ด้านคือ

3.1 การพัฒนาคุณภาพจิต ทำให้

จิตใจปราณีต ตั้งงาม มีเมตตากรุณา

3.2 การพัฒนาสมรรถภาพจิต เน้น
การมีสมาธิเพื่อทำงานให้ได้ผลดี มีความเพียร
พยายาม รับผิดชอบ ความเข้มแข็งของจิตใจ

3.3 ปัญญาภาวนา การพัฒนา
ปัญญาเป็นการฝึกหัดให้สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ

ตรงตามความเป็นจริง
มีปัญญารู้เท่าทันโลก
และชีวิตซึ่งส่งผลให้จิต
เป็นอิสระ

ชีวิต เป็น สิ่ง ที่
พัฒนาได้และต้องพัฒนา
ธรรมะเป็นเสมือนอาหาร
ใจ อาหารกายนั้นช่วย
ให้รูปสังขารอยู่ได้ แต่
อาจมีชีวิตที่เครียดหรือ
เป็นทุกข์ ส่วนธรรมะ
หรืออาหารใจช่วยให้มี
ชีวิตที่สงบสุข

ทบทวนดูตัวเองว่า
สมบูรณ์หรือยัง ทาง
ร่างกายมีสุขภาพอนามัย
เป็นอย่างไร ทางร่างกาย
นี้ก็ยากที่จะสมบูรณ์

ความสมบูรณ์ทางจิตยิ่งยากไปกว่า ความ
สมบูรณ์ทางสติปัญญายิ่งยากไปกว่านั้นอีก

การพัฒนาชีวิตจะพัฒนาไปถึงชีวิตที่
สงบเย็นและเป็นประโยชน์ คือสงบเย็นเป็นสุข

อย่างหนึ่ง เป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง ทั้งต่อ
ตนเองและผู้อื่น สุข สงบเย็น ไม่ร้อนด้วยกิเลส
คือ ราคะ โทสะ โมหะ กิเลสมาจากความเห็น
แก่ตัว กิเลส คือ ความรู้มัวร้อน ความไม่สงบ
ความพลัดดัน ความบีบคั้นเผาผลาญอยู่เสมอ
เป็นความเครียดอย่างหนึ่ง ชีวิตที่กิเลสสงบเป็น
ชีวิตที่สงบเย็น ชีวิตที่สงบเย็นไม่ถูกไฟเผาผลาญ
คือมีทุกข์น้อย

ประโยชน์กันทุก
ฝ่าย หมายความว่า
มนุษย์เป็นสัตว์สังคม
ต้องมีเพื่อนมาร่วมโลก
ธรรมชาติ สร้างมนุษย์
สัตว์หรือต้นไม้ขึ้นมา
สำหรับอยู่กันมาก ๆ
ต้องพึ่งพาอาศัยเกี่ยวข้อง
สัมพันธ์เอื้อเพื่อจนเจือกัน
ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกัน
ในคติทางโลกมี 3 อย่าง
คือ ประโยชน์ตนเอง
ประโยชน์ของผู้อื่น และ
ประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย
ร่วมกัน ในทางพระพุทธ
ศาสนาให้เห็นแก่ประโยชน์
ของทุกฝ่าย ซึ่งให้ระลึก

ภาวะตลาดเงิน
เรียกว่า ฟองสบู่
แตก ตลาดทุน
เรียกว่าตลาดหมี
จิตใจ อารมณ์ใน
ทางจิตวิทยาเรียก
ภาวะซึมเศร้า คน
ส่วนใหญ่รู้สึกหดหู่
ท้อแท้ มองว่า
ตนเองไร้ค่า
ไม่สามารถแก้
ปัญหาได้ มองโลก
ดีราคาสิ่งต่าง ๆ
ด้อยกว่าความเป็น
จริง

ไปถึงสัตว์เดรัจฉานด้วยและต้นไม้ต้นไม้ด้วย
มนุษย์ต้องไม่เบียดเบียนมนุษย์ด้วยกัน และไม่
เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ชีวิตที่ประเสริฐคือ
อยู่เย็นเป็นสุขและทำประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง
การพัฒนามนุษย์เพื่อให้มนุษย์รู้แนวทางว่า

เศรษฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสู้ภัยเศรษฐกิจ เมื่อประมาณ 8 ปีก่อน ถ้ามีใครพูดถึงเศรษฐศาสตร์แนวพุทธคงไม่มีใครฟังเพราะขณะนั้นคนไทยส่วนใหญ่มองสถานการณ์ทางเศรษฐกิจด้วยความคิดทางบวก คาดหวังเกินความเป็นจริง ตลาดเงินในภาวะนั้นเรียกว่าตลาดเงินแบบฟองสบู่ เติบโตอยู่บนรากฐานที่ไม่มั่นคง สร้างพฤติกรรม อารมณ์ ความคิดเหิมขึ้นมา ตลาดทุนเรียกว่าตลาดกระทิง สิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจอารมณ์นั้นในทางจิตวิทยาเรียกว่าภาวะแมเนีย คนส่วนใหญ่มองค่าตนเองมองโลก ให้ค่าตีราคาสິงต่าง ๆ ตีเกินความเป็นจริง สภาพจิตใจฟุ้งเฟ้อไปด้วยสิ่งที่คิดว่าสุขและในธรรมชาติเมื่อเกิดสภาวะนี้สักชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะเกิดสภาวะสลับ ภาวะตลาดเงินเรียกว่าฟองสบู่แตก ตลาดทุนเรียกว่าตลาดหมี จิตใจ อารมณ์ในทางจิตวิทยาเรียกว่าภาวะซึมเศร้า คนส่วนใหญ่รู้สึกหดหู่ ท้อแท้ มองว่าตนเองไร้ค่าไม่สามารถแก้ปัญหาได้มองโลก ตีราคาสິงต่าง ๆ ต่ำกว่าความเป็นจริง

ผลกระทบต่อสภาวะจิตใจของคนไทยในภาวะวิกฤตเป็นเช่นนี้ในปัจจุบัน เพราะคนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจธรรมชาติไม่คาดคิดมาก่อน และบางคนต้องผจญกับปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตเป็นระยะเวลานาน ๆ รู้สึกตนเองถูกบีบคั้นก่อให้เกิดความเครียดหรือทุกข์ คนเรากลัวเครียดเกลียดทุกข์ ในทางจิตวิทยา อุปสรรค ความคับแค้นใจ ความเครียด ถ้าสามารถแก้ปัญหาให้ผ่านไปได้ก็จะเจริญและพัฒนา ดังคำกล่าวที่ว่า เจอทุกข์ยิ่งได้

ธรรม เจอปัญหายิ่งได้ปัญญา ธรรมชาติของทุกข์หรือสุขเกิดขึ้นตั้งอยู่สักระยะก็ดับไป เมื่อเราเข้าใจด้วยการฝึกหัดพัฒนากายใจตนเองในการเรียนรู้ปรับตัวตามธรรมชาติได้รวดเร็วและตั้งมั่นอยู่บนความไม่ประมาทตลอดเวลาเราจะได้ผลกระทบน้อยกว่าคนที่ไม่ได้ฝึกหัดพัฒนาการฝึกพัฒนาในแนวทางของไตรสิกขา ให้เกิด ศีล สมาธิ ปัญญา แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตได้ตรงตามความเป็นจริง ช่วยลดความเครียดคลายความทุกข์ เป็นทรัพย์สินเกิดขึ้นภายในตัวเองเรียกว่าอริยทรัพย์ ฉะนั้นสุขภาพจิตจะดีได้ต้องประกอบไปด้วยทรัพย์ภายนอกเป็นวัตถุ เป็นหลักประกันของชีวิต และทรัพย์ภายในคือ จริยธรรม คุณความดี

นักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์ ถือเศรษฐศาสตร์เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งของชีวิต เพราะชีวิตเป็นองค์รวมของกิจกรรมหลายด้าน พุทธศาสตร์มองชีวิตโดยสัมพันธ์กับจุดหมายรวมนี้ว่าเป็นการก้าวไปสู่ความหลุดพ้นเป็นอิสระ การดำเนินชีวิตในทุกเวลาทุกขณะเมื่อดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเป็นการฝึกฝนพัฒนาศักยภาพ เพิ่มพูนคุณภาพชีวิต กิจกรรมทุกด้านของชีวิตมีความสัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน มีวิถีชีวิตเป็นมัชฌิมาปฏิปทา (เศรษฐศาสตร์สายกลาง) มุ่งที่ความพอดีสมดุล มีปัญญาและฉันทะ (ความพึงพอใจ) เข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจความพอดี คือบริโศกเพื่อคุณภาพชีวิตและมีความพึงพอใจในระดับหนึ่งไม่ใช่ฟุ้งเฟ้อเพื่อเสพบำรุงบำเรอ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคมและสภาพแวดล้อม

หรือระบบนิเวศ มีการประสานกลมกลืนอย่าง สมดุลในระบบการดำรงชีวิต ดังจะเห็นได้ใน ปัจจุบันที่ประเทศไทยแม้จะเป็นส่วนเล็กของ สังคมโลก แต่ผลของภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ของไทยก็ส่งผลไปยังภูมิภาคใกล้เคียงและอาจ ส่งผลไปยังสังคมโลกในภูมิภาคอื่นๆ ด้วย ระบบความเป็นอยู่ในปัจจุบันมนุษย์ต้องอยู่แบบ

พึ่งพาอาศัยกันและกันและขจัด การเอารัดเอาเปรียบ สร้างความสมดุลให้กับ สังคมโลกมากขึ้นจึงจะ อยู่ด้วยความสุข

การมองพื้นฐาน ธรรมชาติของชีวิต เน้น ปัจจัยสี่สำหรับเลี้ยงชีวิต

1. รับประทาน อาหารเพื่อซ่อมแซมส่วน สึกหรอ มิใช่เพื่อเสพเพื่อ อร่อย หรือเพื่ออ้วน

2. เครื่องนุ่งห่ม เพื่อปกปิดร่างกายไม่ให้ เกิดความละอายและ

ปกป้องอันตรายจากสภาวะแวดล้อมภายนอก มิใช่เพื่อโก้หรู โอ้อำ

3. ที่อยู่อาศัย เพียงพอสำหรับอยู่อาศัย และปลอดภัย มิใช่โก้หรูหรือมากมายเกิน ความจำเป็น

4. ยารักษาโรคยามเจ็บป่วย

การเข้าใจและปฏิบัติตามหลักปัจจัยสี่ เป็นการประหยัดได้ทางหนึ่ง และประหยัด อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งกายและใจ กายได้ รับอาหารอย่างมีคุณภาพเป็นประโยชน์ในการ ซ่อมแซมส่วน สึกหรอ ส่วนใจก็ไม่ถูกมัวเมา ด้วยกิเลส เพื่อโก้หรู อ้วนวด ทำให้ใจสงบมี สันโดษ

ในทางจิตวิทยา อุปสรรค ความ คับแค้นใจ ความ เครียด ถ้าสามารถ แก้ปัญหาให้ผ่านไป ได้ก็จะเจริญและ พัฒนา ดังคำกล่าว ว่า ของทุกข์ยังได้ ธรรม ของปัญหา ยิ่ง ได้ ปัญญา ธรรมชาติของทุกข์ หรือสุขเกิดขึ้นตั้ง อยู่สักระยะก็ดับไป

ไม่ให้ทรัพย์ครอบงำด้วยกิเลสและมีปัญญาใน การใช้ทรัพย์

โภควิภาค 4 คือหลักในการบริหาร จัดการทรัพย์ ให้แบ่งทรัพย์เป็นสี่ส่วน

1. เพื่อใช้บริโภค เลี้ยงตนเอง ครอบครัว คนในความรับผิดชอบให้เป็นสุข

ข้อปฏิบัติต่อทรัพย์

ในทางพุทธศาสนามี 3 ประการ

1. การสร้างทรัพย์ มีความขยันหมั่นเพียร ทามาโดยสุจริตธรรม ไม่ เบียดเบียนผู้อื่น

2. รักษาทรัพย์ ให้มั่นคง มีเก็บสะสม ไม่ใช้ตระหนี่หรือหวงแหน

3. รู้จักในการ ใช้จ่ายทรัพย์ เพื่อมีชีวิต ที่ดีงามและเป็นประโยชน์ ฝึกจิตใจให้เป็นอิสระ

2. เพื่อใช้บำเพ็ญประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์
3. เพื่อใช้ในการลงทุนประกอบกิจการงาน
4. เพื่อเก็บไว้ใช้ยามจำเป็น

นับว่าเป็นวิธีบริหารจัดการทรัพย์อย่างสมดุลซึ่งก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตตนเอง ครอบครัวบุคคลแวดล้อมรวมทั้งเพื่อนมนุษย์

คำสอนข้อปฏิบัติสำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้มีทรัพย์เป็นที่พึ่งตนเองได้เรียกว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถะ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบันมี 4 ข้อ

1. อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองในการทำงาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักจัดรู้จักทำ รู้จักดำเนินการด้านเศรษฐกิจ ทำการงานประกอบอาชีพได้ผลดี

2. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา สามารถปกป้องคุ้มครองรักษาทรัพย์สินที่หามาได้ไม่ให้อ่อนหาย

3. กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดีหรือกัลยาณมิตร ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เจริญก้าวหน้าในวงอาชีพ ตลอดจนปฏิบัติต่อทรัพย์อย่างถูกต้อง ไม่ถูกชักจูงสู่อบายมุข ซึ่งเป็นการทำลายทรัพย์

4. สมชีวิตา ความเป็นอยู่พอดดี คือ ความเป็นอยู่สมดุลหาเลี้ยงชีพแต่พอดดี ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ให้ผิดเคือง มีรายได้มากกว่ารายจ่ายมีเหลือเก็บ

ทรัพย์ที่หามาได้มนุษย์ควรครองด้วยสภาพจิตใจที่ไม่วิตกกังวล หวงแหน หรือมัวเมา จะทำให้ขาดความสุข

สุขของคฤหัสถ์ 4 ผู้ครองเรือนหรือสุขของชาวบ้านควรมีความสุขสี่ประการเกี่ยวกับทรัพย์

1. อัตติสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ เป็นหลักประกันของชีวิตที่หามาด้วยความขยันหมั่นเพียร

2. โภคสุข สุขเกิดจากการบริโภคหรือใช้จ่ายทรัพย์ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตคนครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ในการช่วยเหลือสงเคราะห์กัน

3. อนณสุข สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องทุกข์กังวลใจเพราะมีหนี้สิน

4. อนวัชสุข สุขเกิดจากการประพฤติดีทั้งกาย วาจา ใจ มีความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตน

ฉะนั้น ถ้าคนไทยมองเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งเท่านั้น และชีวิตประกอบด้วยกิจกรรมหลายด้านที่ควรดูแลให้ดีและสมดุล หากละเมิดการบริหารทรัพย์แบบเดิมมาปรับเปลี่ยนเป็นการบริหารทรัพย์แนวพุทธศาสตร์ โดยให้ความสำคัญเน้นปัจจัยสี่ยึดถือมัชฌิมาปฏิปทา โภควีภาค 4 ทฤษฎีธัมมิกัตถะประโยชน์ก็จะช่วยให้มีความมั่นคงในชีวิต มีทั้งทรัพย์ภายนอกและทรัพย์ภายในก่อให้เกิดสุขภาพจิตดี มีสุขของคฤหัสถ์ 4 ดังที่ได้กล่าวแล้ว

หนังสืออ้างอิง

พุทธทาสภิกขุ ชีวิตเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา สุราษฎร์ธานี 29 กรกฎาคม 2531

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต) ทางออกจากระบบเศรษฐกิจที่ครอบงำสังคมไทย มุลินีพุทธธรรม จัดพิมพ์
เผยแพร่มกราคม 2532

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง พิมพ์ครั้งที่ 31 มิถุนายน 2538

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) จะพัฒนาคนกันอย่างไร (พุทธศาสนากับการพัฒนามนุษย์) สำนักพิมพ์มูลนิธิ
พุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ 3 พฤศจิกายน 2539

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ธรรมกับการพัฒนาชีวิต มุลินีพุทธธรรม พุทธศักราช 2539

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ทรัพย์ – อำนาจทวนกระแส ธรรมสารานุกรม มงคลวารเอื้องฟ้า 58
23 พฤศจิกายน 2539

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2539

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) โอทิต ภายไต้วัฒนธรรมแห่งปัญญา (ศาสนากับยุคโลกาภิวัตน์) พิมพ์ครั้งที่ 5 (ฉบับปรับปรุง) ธันวาคม 2539

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ปัญญาเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม พิมพ์ครั้งที่ 7
กุมภาพันธ์ 2540

